

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

**EVDE ÇOCUK BAKIM HİZMETLERİ YOLUYLA
KAYITLI KADIN İSTİHDAMININ DESTEKLENMESİ PROJESİ (NANNY)**

**EĞİTİMLİ ÇOCUK BAKICILARININ TEŞVİKİ YOLUYLA
KAYITLI KADIN İSTİHDAMININ DESTEKLENMESİ PROJESİ (EDU-CARE)**

**KURUMSAL ÇOCUK BAKIM HİZMETLERİ YOLUYLA
KAYITLI KADIN İSTİHDAMININ DESTEKLENMESİ PROJESİ (INST-CARE)**

FİNAL POLİTİKA BELGESİ

Ankara, 2023

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Bu alışma, Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği tarafından ortaklaşa finanse edilen ve Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından yrtlen NANNY, EDU-CARE ve INST-CARE Projelerinin araştırma bileşeni kapsamında hazırlanmıştır. Sosyal Güvenlik Kurumunun resmi görüşlerini yansıtılmamaktadır.

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

İÇİNDEKİLER

<i>Giriş: Projeler Hakkında</i>	5
1. Ev Hizmetlerinde Çalışanların Sosyal Güvenliğine İlişkin Öneriler	12
2. Kayıtlı Kadın İstihdamının Artırılması Bağlamında Alternatif Çocuk Bakımı Model Önerisi	16
3. Ebeveynlerin İş-Yaşam Dengesine İlişkin Öneriler	22
<i>Sonuç</i>	35

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Evde Çocuk Bakım Hizmetleri Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi (NANNY)	5
Tablo 2: Eğitimi Çocuk Bakıcılarının Teşviki Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi (EDUCARE)	7
Tablo 3: Kurumsal Çocuk Bakım Hizmetleri Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi (INST-CARE).....	10
Tablo 4: Ev Hizmetlerinde Çalışanların Kayıtlı İstihdamının Artırılmasına Yönelik Öneriler	12
Tablo 5: Komşu Anne Çocuk Bakımı Model Önerisi	17
Tablo 6: İş-Yaşam Dengesi ve Çocuk Bakım Öneri Matrisi	23
Tablo 7: Destekleyici Haklar Öneri Matrisi	29
Tablo 8: Çocuk Bakımına Yönelik Arz Yönlü Destek Mekanizmaları.....	33

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Giriş: Projeler Hakkında

Türkiye Cumhuriyeti (%15) ve Avrupa Birliği (AB) (%85) tarafından ortaklaşa finanse edilen, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Avrupa Birliği ve Mali Yardımlar Daire Başkanlığı'nın program otoritesi olduğu ve Sosyal Güvenlik Kurumunun (SGK) tarafından yürütölen “Evde Çocuk Bakım Hizmetleri Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi (NANNY)” ve “Eğitilmiş Çocuk Bakıcılarının Teşviki Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi (EDU-CARE)” ile “Kurumsal Çocuk Bakım Hizmetleri Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi (INST-CARE)” kapsamında toplamda 110 milyon Avro bütçe ile yaklaşık 65.000 kadının hayatına dokunulmuştur. Söz konusu projeler kayıtlı kadın istihdamının desteklenmesi amacıyla sağlanan hibe ödemeleri ve araştırma faaliyetlerinden oluşmaktadır. Projelerin araştırma faaliyetleri kapsamında gerçekleştirilen çalıştaylar, çalışma ziyaretleri, masa başı araştırmalar ve etki analizi sonucunda ortaya çıkan öneriler işbu raporda bir araya getirilmiştir. Projeler hakkında bilgilendirmenin ardından ev hizmetlerinde çalışanların sosyal güvenliği, kayıtlı kadın istihdamının artırılması bağlamında alternatif çocuk bakımı model önerisi ve iş-yaşam dengesi bağlamında ebeveynlere sağlanan haklar olmak üzere üç ana çerçevede öneriler ele alınmaktadır.

Tablo 1: Evde Çocuk Bakım Hizmetleri Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi (NANNY)

Proje Bütçesi	49,6 milyon Avro
Uygulama İlleri	Ankara, Antalya, Bursa, İstanbul, İzmir
Başlangıç ve Bitiş Tarihleri	06.03.2015 - 05.11.2017
Proje Süresi - Mali Destek Süresi	32 Ay – 26 Ay
Projenin Hibe Bileşeni Amacı	Küçük çocuğu olan kadınların ve çocuk bakıcılarının kayıtlı istihdamının artırılması ve çalışan annelerin doğum sonrasında işlerine geri dönme süreçlerinin kolaylaştırılarak işgücü piyasasından kopmalarının önlenmesi
Projenin Hibe Bileşeni Hedefi	Aylık ortalama 5500 annenin ve 5500 çocuk bakıcısının kayıtlı istihdamının desteklenmesi
Yararlanıcılar	Hizmet akdine tabi (4/a sigortalısı) olarak çalışmakta olup kişisel geliri asgari ücretin brüt tutarının iki katını geçmeyen annelerden 0-24 ay arasındaki çocuğu için çocuk bakıcısı istihdam edenler (<i>Çocuk 36 aylık olana kadar destek sağlanmıştır.</i>)

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Destek Tutarı	Aylık 300 Avro olarak başlayıp 2016 yılında aylık 320 Avro 'ya çıkarılmıştır. <i>Tek ebeveyn olan, çocuğu özel gereksinimli olan ve bakıcısı eğitilmiş olan annelere 96 Avro artırımlı ödeme yapılmıştır.</i>
Projenin Hibe Bileşeni Çıktıları	46,8 milyon Avro hibe bileşeni ile toplam 26.591 kadının hayatına dokunulmuştur: - 11.359 anne çocuk bakım desteğinden faydalanmıştır. - 15.232 çocuk bakıcısı proje kapsamında sigortalı çalışmıştır. <i>Çocuk bakıcılarının %97'si ilk kez sigortalı olarak bakıcılık yapmıştır.</i> - 11.359 çocuk evde bakım hizmeti almıştır.
Projenin Araştırma Bileşeni Amacı	Türkiye'de ve Avrupa ülkelerinde ev işçilerinin durumunu ortaya koymak ve bu sektörde çalışanların kayıtlı istihdamına yönelik politika önerileri geliştirmek üzere çeşitli çalışmalar yapılarak bir Strateji Belgesi hazırlanması
Projenin Araştırma Bileşeni Faaliyetleri	Çalıştaylar: Projenin Strateji Belgesi araştırma konuları üzerine iki çalıştay Çalışma Ziyaretleri: Uygulama örneklerinin incelenmesi adına AB ülkelerinden Fransa, Finlandiya ve Almanya'ya ziyaret
Projenin Araştırma Bileşeni Çıktıları	Strateji Belgesi: Evde Çocuk Bakım Hizmetleri Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi Strateji Belgesi Etki Analizi Raporu: Evde Çocuk Bakım Hizmetleri Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi Etki Analizi Raporu

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Tablo 2: Eğitimi Çocuk Bakıcılarının Teşviki Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi (EDUCARE)

Proje Bütçesi	28.664.288 Avro										
Uygulama İlleri	Ankara, İstanbul, İzmir										
Başlangıç ve Bitiş Tarihleri	01.05.2019- 31.12.2022										
Proje Süresi- Mali Destek Süresi	44 Ay- 32 Ay										
Projenin Hibe Bileşeni Amacı	<p>Küçük çocuğu olan, çocuk bakım sorumlulukları nedeniyle istihdamdan uzaklaşma riski bulunan kadınların kayıtlı istihdama katılmalarının, dönmelerinin ya da istihdam piyasasında kalmalarının sağlanması</p> <p>Çocuk bakıcılığı mesleğinin insana yakışır iş kavramına uygun şekilde, en az asgari ücretle sigortalı bir meslek olarak icra edilmesi ve eğitimli çocuk bakıcılığının yaygınlaştırılması</p>										
Projenin Hibe Bileşeni Hedefi	<p>Çalışan Anne Desteği: Aylık ortalama 3.700 anne ve 3.700 eğitimli bakıcının kayıtlı istihdamının desteklenmesi</p> <p>Bakıcı Eğitim Teşviki: En az 6.000 kadına eğitim desteği verilmesi</p>										
Yararlanıcılar	<p>Çalışan Anne Desteği: Hizmet akdine tabi (4/a sigortalısı) olarak çalışmakta olup 0-24 ay arasındaki çocuğu için eğitimli bakıcı istihdam eden anneler (<i>Çocuk 36 aylık olana kadar destek sağlanmıştır.</i>)</p> <p>Bakıcı Eğitim Teşviki: Çocuk bakımı alanında eğitim alıp sertifika sahibi olan kadınlar</p>										
Destek Tutarı	<p>Çalışan Anne Desteği:</p> <table><thead><tr><th>Yıl</th><th>Aylık Destek Tutarı</th></tr></thead><tbody><tr><td>2019</td><td>200 Avro</td></tr><tr><td>2020</td><td>300 Avro</td></tr><tr><td>2021</td><td>325 Avro</td></tr><tr><td>2022</td><td>325 Avro</td></tr></tbody></table> <p><i>Tek ebeveyn olan ya da çocuğu özel gereksinimli olan annelere 50 Avro artırımlı ödeme yapılmıştır.</i></p>	Yıl	Aylık Destek Tutarı	2019	200 Avro	2020	300 Avro	2021	325 Avro	2022	325 Avro
Yıl	Aylık Destek Tutarı										
2019	200 Avro										
2020	300 Avro										
2021	325 Avro										
2022	325 Avro										

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

	Bakıcı Eğitim Teşviki: Tek seferlik 200 Avro'ya kadar (<i>Ücretsiz kurstan eğitim alanlara 100 Avro, ücretli kurstan eğitim alanlara 200 Avro</i>)
Projenin Hibe Bileşeni Çıktıları	24 milyon Avro hibe bileşeni ile yaklaşık 19.500 kadının hayatına dokunulmuştur: - 5.153 anne çocuk bakım desteğinden faydalanmıştır. - 6.754 eğitimli çocuk bakıcısı proje kapsamında sigortalı çalışmıştır. <i>Faydalanıcı annelerin çalıştırdığı eğitimli çocuk bakıcılarının %71'i (proje öncesinde %45,8'i işsiz ve %25,1'i sigortalı çalışmayan) proje ile kayıtlı çalışan haline gelmiştir. Yine annelerden %77'sinin bakıcısı, proje sayesinde ilk defa eğitimli hale gelmiştir.</i> - 5.294 çocuğa eğitimli bakıcı tarafından bakım sağlanmıştır. - 7.503 kadın eğitim desteği ile çocuk bakımı alanında MEB onaylı sertifika alarak meslek sahibi olmuştur. Söz konusu kişilere ayrıca sosyal güvenlik haklarına ilişkin eğitim verilmiştir.
Projenin Araştırma Bileşeni Amacı	Kayıtlı kadın istihdamının artırılması bağlamında çocuk bakımı modellerinin incelenmesi ve Türkiye için model önerisi sunulması
Projenin Araştırma Bileşeni Faaliyetleri	Panel: Ev Hizmetlerinde Çalışan Kadınların Sosyal Güvenliği Paneli Çalıştaylar: Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Bağlamında Çocuk Bakımı Modellerinin İncelenmesi ve Alternatif Model Önerisi konulu iki çalıştay Çalışma Ziyareti: Uygulama örneklerinin incelenmesi adına AB ülkelerinden Portekiz'e ziyaret

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Projenin Araştırma Bileşeni Çıktıları	<p>Araştırma Raporu: Kayıtlı Kadın İştihadının Artırılması Bağlamında Çocuk Bakımı Modellerinin İncelenmesi ve Türkiye İçin Model Önerisi</p> <p>alışma Raporu: Ev Hizmetlerinde alışanların Kayıtlı İştihadı ve Sosyal Güvenlik Kapsamına Alınması</p> <p>Etki Analizi Raporu: Eğitimi Çocuk Bakıcılarının Teşviki Yoluyla Kayıtlı Kadın İştihadının Desteklenmesi Projesi Saha Araştırması</p> <p>Politika Öneri Belgesi: Eğitimi Çocuk Bakıcılarının Teşviki Yoluyla Kayıtlı Kadın İştihadının Desteklenmesi Projesi Politika Belgesi</p> <p>Ortak Final Raporu: NANNY-EDUCARE-INSTCARE Ortak Final Raporu</p>
Projenin Milli Gelire Katkısı (Tahmini)	<p>Projenin ekonomik etkisine ilişkin yapılan çalışmaya göre, projenin anneler açısından kaldıraç oranı yaklaşık %15, bakıcılar açısından ise %27'dir. Bu bağlamda, proje harcamasının (tahmini) 42 katı devlete gelir olarak geri döneceği beklenmektedir. Bu çerçeve, projeye yapılan ulusal katkı payı tutarı 71,8 Milyon TL'ye karşılık (tahmini) 3,02 Milyar TL toplam devlet geliri elde edileceği sonucuna varılmıştır. *</p> <p>* <i>Ulusal katkı payı 3.944.678,88 Avro'dur. Hesaplamalarda 31 Ağustos 2022 TCMB Avro kuru esas alınmıştır.</i></p>

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Tablo 3: Kurumsal Çocuk Bakım Hizmetleri Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi (INST-CARE)

Proje Bütçesi	29.867.660 Avro
Uygulama İlleri	Ankara, Antalya, Bursa, Elazığ, İstanbul, İzmir, Malatya
Başlangıç ve Bitiş Tarihleri	01.04.2019 - 30.09.2022
Proje Süresi - Mali Destek Süresi	42 Ay – 29 Ay
Projenin Hibe Bileşeni Amacı	Küçük çocuğu olan ve çocuk bakım sorumlulukları nedeniyle istihdamdan uzaklaşma riski bulunan kadınların kurumsal çocuk bakımı konusunda desteklenerek kayıtlı istihdama katılmalarının, dönmelerinin ya da istihdam piyasasında kalmalarının sağlanması
Projenin Hibe Bileşeni Hedefi	- Aylık ortalama 10.250 annenin kayıtlı istihdamının desteklenmesi ve - Aylık destekten yararlanan annelere ayrıca tek seferlik kırtasiye desteği de verilerek çocuğunun kreşe gönderilmesinden doğan masraflara katkı sağlanması
Yararlanıcı	Hizmet akdine tabi (4/a sigortalısı) olarak çalışmakta olup 0-60 ay arasındaki çocuğu için kurumsal bakım hizmeti alan ve kişisel geliri asgari ücretin brüt tutarının iki katını geçmeyen anneler. (<i>Çocuk 72 aylık olana kadar destek sağlanmıştır.</i>)
Destek Tutarı	Aylık 100 Avro (Kurumsal bakım desteği) Tek seferlik 100 Avro (Kırtasiye desteği)
Projenin Hibe Bileşeni Çıktıları	25,5 milyon Avro hibe bileşeni ile; - 17.959 anne kurumsal çocuk bakım desteğinden faydalanmıştır. - 17.959 çocuk kurumsal bakım hizmeti almıştır. - 3.000’den fazla kreş projeden dolayı olarak faydalanmıştır.

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Projenin Araştırma Bileşeni Amacı	Türkiye’de kadınların iş gücüne katılımının ve kayıtlı kadın istihdamının artırılmasının yanı sıra ebeveynlerin iş-yaşam dengelerinin sağlanması da destekleyecek kurumsal çözümleri içeren, yenilikçi ve bütüncül bir model önerisi geliştirmek
Projenin Araştırma Bileşeni Faaliyetleri	Akademik Konferans: Kayıtlı Kadın İstihdamında Zorluklar ve Fırsatlar 1. Çalıştay: Çalışan Annenin İş-Yaşam Dengesi 2. Çalıştay: Çalışma Hayatında İş-Yaşam Dengesi ve AB Ülkelerinden İyi Uygulamalar Çalışma Ziyaretleri: Uygulama örneklerinin incelenmesi adına AB ülkelerinden Danimarka ve İspanya’ya ziyaret ve Çekya ile çevrimiçi toplantı
Projenin Araştırma Bileşeni Çıktıları	1. Araştırma Raporu: İş Yaşam Dengesi Türkiye, Norveç ve Seçili AB Ülke Örnekleri 2. Araştırma Raporu: Analık ve Ebeveyn Yardımları Türkiye ve Seçili AB Ülke Örnekleri Etki Analizi Raporu: Kurumsal Çocuk Bakım Hizmetleri Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi Etki Analizi Politika Öneri Belgesi: Kurumsal Çocuk Bakım Hizmetleri Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi Politika Öneri Belgesi Ortak Final Raporu: NANNY-EDUCARE-INSTCARE Ortak Final Raporu
Projenin Milli Gelire Katkısı (Tahmini)	Projenin ekonomik etkisine ilişkin yapılan çalışmaya göre, kamusal harcama - devlet geliri kaldıracı 13,45 oranındadır. Bu bağlamda, yapılan proje harcamasının yaklaşık 13 katı SGK’ya prim olarak geri ödenmektedir. Bu çerçevede, projeye yapılan ulusal katkı payı tutarı 81.115.211 TL ’ye karşılık (tahmini) 1.091.449.644 TL toplam devlet geliri elde edileceği sonucuna varılmıştır. * <i>*Ulusal katkı payı 4.480.149 Avro’dur. Hesaplamalarda 15 Haziran 2022 TCMB Avro kuru esas alınmıştır.</i>

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

1. Ev Hizmetlerinde Çalışanların Sosyal Güvenliğine İlişkin Öneriler

Türkiye’de ev hizmetlerinde çalışanların sosyal güvenliği, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 2015 yılı Nisan ayında yürürlüğe giren Ek 9 uncu maddesinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeyle ev hizmetlerinin kayıt altına alınması kolaylaştırılarak ev işçilerinin sigortalı çalıştırılması teşvik edilmiştir. Söz konusu sektörün çoğunluğunu kadınların oluşturduğu ve bu alanda kayıt dışı istihdam sorununun yaygın olduğu düşünüldüğünde Ek-9 düzenlemelerinin kayıtlı kadın istihdamını desteklediği söylenebilir.

5510 sayılı Kanunun Ek 9 uncu maddesinde ev hizmetlerinde çalışma, “ayda 10 gün ve üzerinde” ve “ayda 10 günden az” çalışma şekillerinde belirlenmiştir. “**Ayda 10 gün ve üzerinde çalışanlar**” 4/a sigortalısı sayılıp **tüm sigorta kolları** kapsamında iken; “**ayda 10 günden az çalışanlar**” sadece **iş kazası-meslek hastalığı sigortası** kapsamındadır. Bu çerçevede, ev hizmetlerinde kayıtlı istihdamın artırılması ve ev işçilerinin sosyal güvenlik haklarından kapsamlı bir şekilde yararlanmasına yönelik olarak sunulan öneriler aşağıda sıralanmaktadır.

Tablo 4: Ev Hizmetlerinde Çalışanların Kayıtlı İstihdamının Artırılmasına Yönelik Öneriler

Öneriler	
1	5510 sayılı Kanunun Ek 9 uncu maddesine göre “ayda 10 gün ve üzerinde” ve “ayda 10 günden az” çalışma şekillerinden hangisinin kapsamına girildiği belirlenirken çalışmanın aynı işveren yanında geçirilen süreleri esas alınmaktadır. Bu çerçevede birden fazla işverene çalışarak aydaki çalışma süreleri toplamının 10 gün veya üzerinde olanların da “ayda 10 gün ve üzerinde” çalışanlar kapsamında değerlendirilmesi önerilmektedir.
2	Ayda 10 günden az çalışanlar kapsamında prim ödemede prime esas kazancın alt sınırının esas alınması, ödenek ve gelir bağlanması durumlarında söz konusu ödeneklerin/gelirlerin tutarlarının da asgari miktarda kalmasına neden olmaktadır. Ayrıca, çalışan uzun vadeli sigorta kolları ve genel sağlık sigortası primini de ödeyerek bu kapsamlardaki haklardan da faydalanmak istediğinde ödeyeceği prim yine prime esas kazancın alt sınırından alınmaktadır. Bu da alınabilecek aylıkların miktarını etkilemektedir. Bu bağlamda, ayda 10 günden az çalışanların prim ödemelerinde tutarın prime esas kazancın alt sınırıyla kısıtlanmaması önerilmektedir.
3	Ayda 10 günden az çalışanlarda iş kazası-meslek hastalığı sigortasından yararlanmak için çalışanın iş kazasının olduğu tarihten en az 10 gün önce sigorta kaydının yapılmış olması, sigortalılığının sona ermemiş olması ve primlerinin ödenmiş olması gerekmektedir. Ancak 4/a sigortalısı işçiler için bu şartlar aranmamaktadır. Uygulamadaki bu farklılığın giderilmesi önerilmektedir.

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

4	4/a sigortalılarda kısa vadeli sigorta kolları kapsamında alınan %2 oranındaki prim karşılığında sigortalılar iş kazası-meslek hastalığına ilaveten hastalık ve analık sigortalarından da faydalandırılmaktadır. Ancak Ek 9 kapsamında ayda 10 günden az çalışanlarda %2 prim oranına karşılık olarak kapsama dahil edilen riskler iş kazası ve meslek hastalığı ile sınırlı tutulmuştur. Bu hususta eşitlikçi bir uygulamanın değerlendirilmesi önerilmektedir. Faydalanma kapsamı genişletilebilir ya da prim oranı düşürülebilir.
5	Ek 9 kapsamında ayda 10 günden az ve fazla ayrımının kaldırılması ve ayda kaç gün çalışırsa çalışsın ev işçisinin 4/a sigortalısı sayılarak tüm sigorta kollarına tabi olması değerlendirilmelidir.
6	İşsizlik sigortasından faydalanma koşulları arasında bulunan “ <i>hizmet akdinin feshinden önceki son 3 yıl içinde en az 600 gün süre ile işsizlik sigortası primi ödemiş olmak</i> ” koşulunun ev hizmetlerinde çalışanlardan ayda tam süreli çalışmayanlar tarafından karşılanması zordur. Bu bağlamda, ilgili Kanuna ev hizmetlerinde çalışanlara yönelik kolaylaştırılmış şartları içeren düzenleme getirilebilir.
7	Çalışmanın hanede gerçekleşmesi nedeniyle denetim doğal olarak zorlaşmaktadır. Bu bağlamda alternatif denetim mekanizmalarının neler olabileceği değerlendirilebilir.
8	Rehberlik faaliyetleri artırılabilir. Bu çerçevede söz konusu sektör özelinde farkındalık artırma kampanyası başlatılarak gerek yerel yönetimlerle işbirliği halinde gerek sosyal medya ve diğer iletişim araçlarıyla toplumsal bilincin artırılması sağlanabilir. Bu kapsamda örneğin, doğumdan önce çalışan ve doğum izninin sonuna yaklaşan kadınlara bakıcı istihdam etmeleri durumunda nasıl sigorta kaydı yapacakları ve hangi şartlarla hangi istihdam teşviklerinden yararlanabilecekleri hakkında bilgi notu gönderilmesi değerlendirilebilir.
9	Ek 9 kapsamında işçi çalıştıranlar için kolay işverenlik uygulaması daha fazla kolaylaştırılmalıdır. Her ne kadar Kuruma gelmeden internet üzerinden yapılması işlemleri kolaylaştırmış olsa da hatalı/eksik yapma korkusu vatandaşı tedirgin etmekte, muhtemel hatalar da mağduriyetlere yol açabilmektedir. Ek 9 kapsamında işçi çalıştıran gerçek kişilerin muhasebeci gibi destek alabileceği biri olmadığından bir görevli tarafından yönlendirmeye ya da daha basit süreçleri barındıran bir sistemsel uygulamaya ihtiyaçları bulunmaktadır.
10	Sigortalı çalışma şartıyla ailelere çocuk, yaşlı ve özel bakım alanlarına yönelik mali destek uygulanması değerlendirilebilir. Böylece ev hizmetleri alanında önemli bir yer tutan bakım sektörünün kayıtlılığı desteklenmiş olmakla birlikte evdeki bakım yükümlülükleri nedeniyle işgücü piyasasından uzaklaşma riski altında bulunan - özellikle kadınlar olmak üzere- aile fertlerinin iş piyasasında kalması teşvik edilmiş olacaktır.

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

11	189 Sayılı Ev İşçileri İçin İnsana Yakışır İş Hakkında ILO Sözleşmesi'nin Türkiye tarafından onaylanmasının bu alanda çalışanların haklarının korunması adına daha fazla gelişme kaydedilmesine yönelik olarak fayda sağlayacağı değerlendirilmektedir.
12	Ev hizmetleri 4857 sayılı İş Kanunu kapsamında değildir. Taraflar arasındaki ilgili işlemler 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununa göre uygulanmaktadır. Ancak bu da kıdem ve ihbar tazminatı, bildirim süresi, yıllık izin, tatil ücreti ve iş güvencesi gibi bazı haklardan mahrumiyete neden olmaktadır. Ev hizmetlerinin İş Kanunu kapsamına alınması söz konusu sektörde çalışmanın daha fazla insana yakışır iş haline gelmesini sağlayacaktır.
13	Ev hizmetlerine yönelik bir model sözleşme taslağı geliştirilmesi değerlendirilebilir. İşin kapsamını, çalışma sürelerini, ödemeleri ve diğer detayları içermesi bakımından karşılıklı olarak hakların korunması adına fayda sağlayacaktır.
14	Ev hizmetleri 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliğı Kanunu kapsamında değildir. Yine bu hususta da 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu uygulanmaktadır. Ancak bu da dar kapsamlı bir uygulamaya neden olmaktadır. Ev hizmetlerinin 6331 sayılı Kanun kapsamına alınması, ev işçilerinin daha güvenli iş ortamında çalışmasına destek olacaktır.
15	Bilindiğı üzere çocuk veya yaşlı bakımı ve özel bakım işinin çalışanın evinde ya da hastane vb. yerlerde yapılması da ev hizmeti sayılmaktadır. Ancak bu durumda işin ifa edildiğı alan fiilen işverenin müdahale alanı dışında kaldığından işverenin iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin önlem alabilmesi noktasında soru işaretleri doğmaktadır. Bu hususun değerlendirilerek ilgili tedbirlerin alınması taraflar açısından fayda sağlayacaktır.
16	5510 sayılı Kanunun Ek 9 uncu maddesine göre ayda 10 günden az çalışanlar kapsamında ev hizmetinde işçi çalıştıranlar, söz konusu Kanuna göre "işveren" sayılmadığından iş kazası-meslek hastalığına ilişkin olarak SGK'nın rücu uygulaması işletilmemektedir. Bu hususta bir düzenlemenin yapılması değerlendirilebilir.
17	Ev işçilerinin şiddete maruz kalmalarının önlenmesi hususunda tedbirlerin alınmasına yönelik ihtiyaçlar devam etmektedir. Bu kapsamda 190 Sayılı Çalışma Yaşamında Şiddet ve Tacizin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin ILO Sözleşmesi'nin Türkiye tarafından onaylanması önem arz etmektedir.
18	Ev hizmetleri alanında işçi-işveren/çalıştıran eşleşmesini sağlayan özel istihdam büroları gibi aracı firmaların daha fazla denetlenmesine ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir.

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

19	Ev hizmetleri alanında devlet-sivil toplum kuruluşları iş birliğinin güçlendirilerek sendikalaşmanın teşvik edilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.
20	Daha önce Türkiye’de de tartışılmış olan Belçika, Fransa ve Avusturya gibi ülkelerin ev hizmetlerine yönelik kupon sistemine dayalı uygulamalarının benzerinin günümüz teknolojilerinden faydalanmak suretiyle Türkiye’de de uygulanmasının tekrar gündeme getirilerek değerlendirilmesi bu alanda kayıtlılığı artırmak adına faydalı olabilir.
21	Mahiyeti itibarıyla -özellikle çocuk bakımı olmak üzere- ev hizmetleri, daha fazla güven ağırlıklı ve hassas niteliği nedeniyle işe giriş ve işten çıkış sirkülasyonu nispeten fazla olan işlerdir. Bu nedenle 6111 sayılı Kanunla getirilen Kadınların, Gençlerin ve Mesleki Yeterlilik Belgesi Sahiplerinin İstihdamına Yönelik Teşvik (4447 sayılı Kanunun Geçici 10 uncu maddesi) kapsamındaki “ çalışanın son 6 ayda işsiz olması ” ve “ istihdam edildiği tarihten önceki son 6 ayın ortalama sigortalı çalışan sayısına ilave olarak istihdam edilmesi ” şartları ev hizmetlerinde istihdam teşviklerinden faydalanılmasını zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu teşvikten faydalanmak için -bilhassa bakım alanı olmak üzere- ev hizmetlerinde kolaylaştırılmış şartlar uygulanabilir (ilave istihdam kuralına istisna uygulanması gibi). Böylece işverene maliyeti fazla gelen ve kayıt dışı eğilimi bulunan ev hizmetlerinin kayıtlılığı daha fazla teşvik edilmiş olacaktır.
22	Çocuk bakımı alanına yönelik bir spesifik öneri; istihdam teşvikinden yararlanma kriterlerine çocuk bakıcısı istihdam edecek işveren için “ sigortalı çalışan (varsa eşi de sigortalı olmalı) ebeveynin çocuk bakıcısı istihdam etmesi halinde çocuğu 36 aylık olana kadar (çocuğu özel gereksinimli ise 18 yaşına kadar) ” hususunun eklenmesidir. Bu tür bir teşvik bakıcıyla birlikte ebeveynleri de çalışma hayatına yönlendirecek ve kayıtlılığı destekleyecektir.
23	Bakım alanına özel bir teşvik uygulanması, hem bakım yükümlülüğu çoğunlukla kendilerine bırakılan kadınların emek piyasasına erişiminin desteklenmesini hem de ev hizmetleri çalışanlarının çoğunluğunu kadınların oluşturması nedeniyle kadınların kayıtlı istihdamının teşvik edilmesini sağlayacaktır. Toplumsal yapının kadının iş yaşamında yer alması yönünde hızla değiştirdiği göz önüne alındığında özellikle çocuk bakımı işi giderek önem kazanmaktadır. Ancak bunun yanında nüfusun yaşlanma eğiliminde olduğu da düşünöldüğünde yaşlı bakımı alanının da ileride günümüzdekinden daha önemli hale geleceği açıktır. Bu bağlamda bakım alanına özel bir istihdam teşviki gibi yollarla bakım ekonomisine yapılan yatırımların sosyo-ekonomik açıdan geri dönüşümünün oldukça fazla olacağı değerlendirilmektedir. Teşvik kapsamında ayrıca, EDU-CARE projesinde olduğu gibi eğitilmiş bakıcı şartı aranabilir. EDU-CARE projesinden faydalanan annelerden %77’sinin bakıcısı, proje sayesinde ilk defa eğitilmiş hale gelmiştir. Bu minvalde teşvik verilirken MYK belgesi şartı aranarak sektörün gelişimine de katkı sağlanabilir.

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

24 EDU-CARE projesinde sağlanan mali desteğe benzer bir destek uygulamasının hayata geçirilmesi küçük çocuk sahibi kadınların ve çocuk bakıcılarının kayıtlı istihdamını destekleyecektir. Bir nevi pilot uygulama olarak değerlendirilebilecek projelerde özellikle çocuk bakıcılarının büyük oranda kayıtlı istihdamının artırıldığı görülmüştür. Söz gelimi NANNY projesi kapsamında çalışan çocuk bakıcılarının yaklaşık %97'si ve EDU-CARE projesi kapsamında çalışan eğitimli çocuk bakıcılarının %71'i proje desteğiyle ilk defa sigortalı çalışan haline gelmiştir. Ayrıca, EDU-CARE Projesi Etki Analizi kapsamında yöneltilen *annelerin kadın istihdamını teşvik edebilecek sosyal politikalara yönelik görüşleri* hakkındaki anket sorusuna gerek projeden yararlanan gerekse de yararlanamamış olan annelerde en çok vurgulanan ilk iki politika seçeneği sırasıyla devletin *bakıcı için mali destek* vermesi ve *kreş/anaokulu için mali destek* verilmesidir. EDU-CARE projesi ekonomik etkisine ilişkin yapılan çalışmaya göre, projenin anneler açısından kaldıraç oranı yaklaşık %15, bakıcılar açısından ise %27'dir. Bu kapsamda projenin (ulusal) harcamasının (tahmini) 42 katı devlete gelir sağlayacağı beklenmektedir. Bu bağlamda, kayıtlı istihdamı destekleyici yatırımların katlanarak devlete geri döneceği değerlendirilmektedir.

2. Kayıtlı Kadın İstihdamının Artırılması Bağlamında Alternatif Çocuk Bakımı Model Önerisi

Kadın istihdamının artırılması bağlamında çocuk bakım hizmetlerine erişilebilirlik önem arz etmektedir. Bu çerçevede, 0-36 aylık çocuk bakımını kapsayacak, esnek zamanlı hizmet sunumu sağlayabilecek ve aynı zamanda aileler için ekonomik bir alternatif oluşturacak çocuk bakım hizmetlerine ihtiyaç bulunmaktadır. Birçok AB ülkesinde ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile İngiltere'de yaygın olarak uygulanan akredite olmuş komşu annelik¹ (childminding) sistemi, bu koşulları bir arada sağlayabilen bir çocuk bakım modelidir. Söz konusu bakım modelinin temel özelliği çocuk bakım hizmetini sağlayan kişinin *kendi evinde birden fazla çocuğa* bakmasıdır. Ülke örneklerinde bu modelde 6 çocuğa kadar bakım sağlanmaktadır. Bakım hizmeti sağlayan kişi bu işi eğitimli bir şekilde ve ev ziyaretiyle yapılan denetimlere tabi olarak icra etmektedir. Bu kapsamda, örnek uygulamalar incelenerek *komşu anne* adıyla Türkiye için alternatif bir çocuk bakımı model önerisi oluşturulmuştur. Söz konusu modelin *ebeveynler için alternatif bir bakım hizmeti* ve *çocuk bakıcıları için yenilikçi bir istihdam alanı* oluşturması beklenmektedir. Modelin unsurları aşağıda açıklanmaktadır.

¹ Ülkemizde bu mesleğin uygulamasına ilişkin yasal alt yapı bulunmadığından ve Türkçe literatürde bu meslek için yaygın bir isim kullanılmadığından proje kapsamında -çocuk gelişimi alanından akademik personelin de katılımıyla- gerçekleştirilen çalıştay faaliyetleri sonucunda bu şekilde adlandırılmıştır.

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Tablo 5: Komşu Anne Çocuk Bakımı Model Önerisi

	Kategori	Önerilen Uygulama
1	Model adı	Komşu anne çocuk bakımı modeli
2	Çocuk bakım yeri	Bakım sağlayanın evi (<i>çoğunlukla ailelere yakın mesafede</i>)
3	Çocuk sayısı sınırı	En fazla 5 çocuk (<i>varsa kendi çocuğu dahil</i>) (24 aylığın altında ve/veya özel gereksinimli çocuk olması halinde en fazla 3 çocuk)
4	Çocuk yaşı	0-36 ay arası çocuklar (36 ay ve sonrası için kurumsal bakım önerilmektedir. Ancak yarı zamanlı kurumsal bakım alanlar için tamamlayıcı bakım olarak da önerilen model tercih edilebilir. 36 ay sınırı çocuğun kurumsal bakıma başlayacağı yeni eğitim-öğretim yılı başlayana kadar birkaç ay uzatılabilir).
5	Yetkili otorite	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB)
6	Komşu anne yaş sınırı	Başvuru tarihinde 65 yaşından gün alınmamış olmak
7	Eğitim şartı	<ul style="list-style-type: none">- En az ilköğretim veya ortaokul ya da dengi bir okul mezunu olmak,- İletişim kurabilecek derecede Türkçe bilmek (<i>ASHB tarafından yapılacak mülakat ile tespit</i>),- <i>Asgari</i> olarak Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) eğitim modüllerinden 180 saatlik “0-72 Ay Erken Dönem Çocukluk Eğitimi” ve 18 saatlik “İlkyardım Eğitimi”ni kapsayan bir eğitim alındığının diploma veya MEB, MYK ya da üniversite onaylı sertifika ile belgelendirilmesi ve bu mesleğe yönelik olarak yapılan merkezi sınavdan yeterli sonuç elde edilmesi. (<i>Ülke örneklerinde de benzer şekilde bir sertifikasyon programı yeterli görülmektedir.</i>)- Özel gereksinimli çocuklara yönelik olarak da hizmet sunmak isteyenlerin ilave olarak 32 saatlik “Erken Çocukluk Döneminde Özel Eğitime İhtiyacı Olan Bireylere Yaklaşım Kurs Programı”nı tamamlaması.- Komşu annenin çocuk bakımı eğitimini 5 yılda bir güncellemesi. <p>(<i>Alternatif öneriler:</i></p> <ul style="list-style-type: none">- <i>Bu mesleğe özel bir MEB modülü hazırlanabilir ve 5 yılda bir bu modül güncellenebilir.</i>- <i>Merkezi sınav yerine MYK belgesi yeterli görülebilir.</i>

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

		<ul style="list-style-type: none">- Çocuk bakımı alanında belirli bir süre kreşlerde staj yapma şartı da aranabilir. Bu kapsamda deneyimin belgelendirilmesi durumunda eğitim modülünde asgari şart indirilebilir.- Diğer koşulları sağlayan ve çocuk bakımı eğitimini belirli bir aşamaya kadar (örneğin %70'ini) almış olan bir kişinin işe başladıktan belirli bir süre sonrasında kadar (örneğin 1 yıl içinde) eğitimini tamamlamasına müsaade edilerek kolaylık sağlanabilir.)
8	Güvenlik	Çocuk bakımı hizmeti sağlayacak kişinin ve ev halkının suç geçmişinin bulunmaması (<i>Evde yaşayan bütün bireylerin adli sicil belgelerinin ve evde bakım verilmesine ilişkin rızalarının sunulması, buna ilişkin belirlenen kuralları kabul etmesi</i>)
9	Sağlık	Sağlık durumunun bakım vermeye uygun olması (<i>Uygun sağlık raporu sunulması, COVID-19 aşularının belgelendirilmesi vb.</i>)
10	Psikolojik yeterlilik	Psikolojik durumunun bakım hizmeti sunmaya uygun olması (<i>Psikolojik durumu itibarıyla bu mesleğe uygunluğunun ASHB tarafından mülakatla değerlendirilmesi</i>)
11	Ev koşulları	Evde çocuklara uygun alanın sağlanması (<i>Belgeleri tam olan kişilerin evine ASHB tarafından denetim yapılarak belirlenen standartların uygunluğunun denetlenmesi ve raporlanması. Örneğin; çocukların uyuması, yemek yemesi, oynaması için yeterli alan ve her bir çocuk için yaşına uygun yatak bulunup bulunmadığı, ev kazalarına karşı tedbir alınıp alınmadığı (ilaç, deterjan gibi maddelerin güvenli alanlara kaldırılması ve merdiven, pencere, balkon, ocak ve prizlerle ilgili tedbirler gibi)).</i>
12	Komşu annenin sosyal güvenlik statüsü	5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 4. Maddesinin 1. Fıkrasının (b) bendi kapsamında kendi hesabına bağımsız çalışan (4/b sigortalısı)
13	Vergilendirme	Yıllık belirli bir gelir limitine kadar vergiden istisna tutulması önerilmektedir. Bu limitin de basit usulde vergilendirme kriterlerine göre belirlenmesi ve dolayısıyla 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu Mükerrer Madde 20/a'da konuya ilişkin bir düzenleme yapılması önerilmektedir.
14	Destekler	- 5510 sayılı Kanunun 81 inci maddesinin (k) bendi kapsamında uygulanmakta olan "Genç Girişimci Teşviki"nin bir benzerinin

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

		<p>bu mesleği icra edecek kadınlar için uygulanması önerilmektedir. Söz konusu teşvikte olduğu gibi bu teşvikle de prim borcu 1 yıl süreyle 5510 sayılı Kanunun 82 nci maddesi uyarınca belirlenen prime esas kazancın alt sınırı (veya bunun 1,5 katı üzerinden) Hazine ve Maliye Bakanlığınca karşılanabilir.</p> <p>- (Sigortalılık öncesi) Başka bir sigortalının bakmakla yükümlüsü olanların sadece kısa ve uzun vadeli sigorta kolları için %2 ve %20 olmak üzere toplam %22 prim oranına tabi olmaları (yani genel sağlık sigortası primi ödemediği sağlık hizmetlerinden de faydalandırılması) önerilmiştir. Komşu anneler şartları sağlanması halinde 5510 sayılı Kanunun 81 inci maddesinin (j) bendi kapsamında 5 puanlık indirimde de hak kazanabilecektir (4/b sigortalılarına yönelik 5 puan teşviki). Bu durumda da ödenmesi gereken prim oranı %17'ye düşmektedir. Sigortalılığı öncesinde başka bir sigortalının bakmakla yükümlüsü olmayanlarda genel sağlık sigortası için %3 prim alınması önerilmektedir.</p> <p>- Kayıtlılığı teşvik edici diğer bir unsur olarak bu mesleği icra edecek kişiler için 4/b sigortalılarına uygulanan 9.000 emeklilik prim ödeme gün sayısı koşulunun azaltılarak 4/a sigortalılarda olduğu gibi 7.200 olarak uygulanması önerilmektedir.</p> <p>- Çocuk bakımı hizmet bedelinin aileler tarafından banka üzerinden ödenmesi ve bu mesleğe özel uygulama olarak her ödenen ücret üzerinden sigorta priminin tahsili önerilmektedir.</p> <p>- Başlangıç döneminde oluşan maliyetin (evin düzeni/malzeme tedariki vs.) karşılanabilmesi için bu gruba yönelik olarak Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) desteklerine benzer bir desteğin oluşturulması değerlendirilebilir. Ayrıca, çocukların sağlıklı bir ortamda bakılmasını sağlamak ve maliyeti düşürmek için de aylık su ve ısınma giderlerinin tamamının veya belirli bir limiti aşan kısmının karşılanmasına yönelik destek sağlanabilir.</p>
15	Denetim mekanizmaları	<p>Kurumsal denetim ASHB tarafından yapılır. Bakanlık kayıt aşamasındaki mülakat ve ev ziyareti denetiminin yanında ruhsatlandırılan komşu annenin ilk 6 ay içerisinde önceden haber verilmeksizin ziyaretini ve devam eden süreçteki periyodik ziyaretleri ile ihbar-şikayet halindeki denetimleri ifa eder. Ev ortamının şartlara uygunluğu ve komşu annenin bakım hizmeti değerlendirilir. Şeffaflığın sağlanması adına Bakanlığın denetim raporlarını web sitesinde yayımlaması önerilmektedir. (Buna ilişkin muvafakat kayıt aşamasında komşu annelerden alınır.) Belirli ihlalleri gerçekleştiren ve daha hafif bazı ihlallerde ise ihlal durumunu sürdürerek/tekrarlayarak ihlal puanı sınırını aşan komşu annelerin ruhsatı iptal edilir.</p>

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

		<p>Puanlama sistemi yoluyla denetim; çocuk bakım işine özel bir web sitesi oluşturulmasına dayanmaktadır. Bu web sitesi üzerinden ebeveynler bakım hizmeti sağlayıcılara ve onların kapasite bilgilerine kolayca erişebilecek, bakıcıları puanlayabilecek ve değerlendirmeleri görebilecektir. (Kurumsal bakım, evde bakım ve komşu anne bakımı dahil.)</p> <p>Sosyal denetim; komşu annenin konumu genellikle ebeveynin ikametine yakın olduğundan ve çocuk bakıcıları çoğunlukla tavsiye yoluyla iş bulduğundan sosyal çevreden belli ölçüde bilgi edinilebileceği değerlendirilmesine dayanmaktadır. Ayrıca, modelde <i>birden fazla çocuğa bakım nedeniyle birden fazla ebeveynin</i> gözetimi söz konusu olduğundan bir ebeveynin fark etmediği bir ihlali diğer bir ebeveynin fark edebileceği değerlendirilmektedir.</p>
16	Uygulama (app)	<p>Ebeveynlerin evine yakın konumlardaki tüm çocuk bakım hizmet noktalarını (komşu anne konumları, kurumsal çocuk bakımı hizmet noktalarını ve evde bakım için iş arayan çocuk bakıcılarını) harita üzerinde (mahalli düzeye kadar) bir arada görebileceği, kapasite ve eğitimleri hakkında bilgi alabileceği ve puanlama sistemiyle güvenilirlik oranını görebileceği ve puanlayabileceği bir uygulamanın (app) oluşturulmasına dayanmaktadır. Bu uygulama hangi saatler arası hizmet verildiği, sağlık ve güvenlik kuralları, hizmet verilen yaş grubu, iletişim bilgileri gibi tüm detayları sunarak ebeveynlerin her bir alternatifte fiziksel olarak gitmesine gerek kalmadan bir kısa liste oluşturmasına imkân sağlayacaktır. (Ayrıca, kadın istihdamını etkileyen diğer bakım sektörleri hasta, engelli ve yaşlı bakımı olduğundan söz konusu uygulama bu alanları da kapsayacak şekilde oluşturulabilir.)</p>
17	Aile başına bakım maliyeti ve model sözleşme taslağı	<p>Aile başına çocuk bakım maliyeti, komşu annenin aylık toplam gelirinin asgari ücretin 1,5 katı olacak şekilde önerilen çocuk sayısına (5'e) bölünmesiyle belirlenebilir. Aile başına maliyet çocuk sayısının düşmesi ya da komşu anne için belirlenecek asgari ücret tutarının artması ile orantılı olarak artabilecektir.</p> <p>Karşılıklı hakların korunması adına bu mesleğe özel bir model sözleşme taslağı hazırlanabilir. Detaya ilişkin hususlarda ailenin beklentilerine ve komşu annenin hizmet sunumu şartlarına göre bazı belirlemeler yapılabilir. Örneğin hangi saat aralığında çocuğa bakılacağı, aylık ücret, izin hususları, ilave süre bakım halinde uygulanacak ilave ücret, yemek hizmeti sağlanması, çocuk bezi vs. malzemelerin temini gibi hususlar bu sözleşme ile belirlenir.</p>

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

<p>18 Aileler açısından avantajlar ve dezavantajlar</p>	<p>Avantajlar:</p> <ul style="list-style-type: none">-Ebeveynler açısından normal çocuk bakıcısına ve kreşlere göre daha ekonomik olması yönüyle avantajlı bir alternatif olarak değerlendirilmektedir.-Komşu annenin eğitimli olması şartı ve düzenli denetimler yapılması da modelin diğer avantajlarıdır.-Komşu anne kendi evinde bakım sağladığından ebeveynin erken saatte işe başlaması, çocuğu almak için gecikmesi veya mesaiye kalması gibi durumlarda komşu anne ile anlaşmalı olarak bakım süresi esnekliğinden faydalanılabilmektedir.-Komşu annenin genellikle ebeveynin ikametine yakın konumda olması da özellikle 0-36 aylık çocuklar için avantajdır.-Evde birden fazla çocukla bakım imkanı, kurumsal bakıma geçmeden önce çocuklar için alıştırma aşaması olarak fayda sağlamaktadır.-Yakın yaşlardaki iki kardeşin birlikte bakım hizmeti alma imkanı bulunmaktadır. <p>Dezavantajlar:</p> <ul style="list-style-type: none">-Komşu annenin bağımsız çalışan olmasının aileler açısından dezavantajı, (normal çocuk bakıcısında da olduğu gibi) hastalanması ve izin kullanması durumlarında yerine başka bir komşu anne ayarlama durumunun olmaması, bu durumlarda ailelerin geçici çözüm bulmasının gerekmesidir. (Bir kuruma/firmaya bağlı çalışan komşu anne modelinde hastalanması ve izin kullanması gibi durumlarda bağlı olduğu kurum/firma başka bir komşu anneyi geçici olarak görevlendirebilmektedir. Bağlı çalışan statüsü ülke örneklerinde nadirdir.)-Komşu annenin güvenilirliği (yine normal çocuk bakıcılığında olduğu gibi) bu modelde de belirgin rol oynamaktadır. Ayrıca, ev halkının da güvenilirliği hassasiyet taşımaktadır.
<p>19 Komşu anne açısından avantajlar ve dezavantajlar</p>	<p>Avantajlar:</p> <ul style="list-style-type: none">-Kendi evinde, kendi işini yapması.-Bir yer kiralamadan kendi evinde çocuk bakıyor olmasından dolayı kira maliyetine maruz kalmaması.-Vergi ve prim yönünden avantajlı teşvikleri içeren bir model olması.-Bakım süresinin uzaması durumlarında ekstra maliyet ortaya çıkmaması. <p>Dezavantajlar:</p> <ul style="list-style-type: none">- Ev düzenlemeleri için ekstra maliyete katlanması.-Gelirinin sürdürülebilirliği hususunun kendisine ait olması.-Yardımcı personel çalıştırmak istemesi halinde maliyet artışının ortaya çıkması.

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Yukarıda açıklanan modelin çocuk bakımı hizmetlerinin yaş grubu, hizmet süresi, maliyet, kapasite ve konum bakımından erişilebilirliğini destekleyerek ebeveynlerin iş-yaşam dengesine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Dolayısıyla pek çok gelişmiş ülkede benzerinin uygulandığı bu modelin Türkiye’de kadın istihdamının önündeki engellerden birinin daha kaldırılması yönünde hizmet edeceği düşünülmektedir. Çocuk bakımı sektöründe çalışan veya çalışmak isteyen kadınlar açısından bakıldığında da söz konusu model bu kişilere eğitilmiş olarak, kendi evinde, kendi işini maliyet avantajlarıyla yapma imkanı sağlayacaktır. Çocuk bakımı işinde çalışanların neredeyse tamamının kadınlardan oluştuğu düşünüldüğünde, bu yönüyle de modelin kadın istihdamını destekleyeceği değerlendirilmektedir.

3. Ebeveynlerin İş-Yaşam Dengesine İlişkin Öneriler

3.1. İş-Yaşam Dengesi ve Çocuk Bakımı Öneri Matrisi

Proje kapsamında Türkiye’de iş-yaşam dengesine ilişkin boşluk ve ihtiyaç analizi çalışması gerçekleştirilmiştir. Söz konusu analiz çalışmasına istinaden yurtdışı çalışma ziyaretleri (Danimarka, Çekya ve İspanya), çalıştaylar, araştırma ve etki analizi raporlarının sunduğu sonuçlar ve iyi uygulama örnekleri değerlendirilerek “İş-Yaşam Dengesi ve Çocuk Bakımı Öneri Matrisi” hazırlanmıştır.

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Tablo 6: İş-Yaşam Dengesi ve Çocuk Bakım Öneri Matrisi

İş-Yaşam Dengesi ve Çocuk Bakım Öneri Matrisi							
Alternatif	Çocuğun 0-6 Ay Dönemi			6 Ay-1 Yaş	1-2 Yaş	2-3 Yaş	3-6 Yaş
Alternatif Yol - I	Annelik İzni = 16 hafta (Prime Esas Kazancının -PEK 2/3'ü düzeyinde geçici iş göremezlik ödeneği)	Babalık İzni = 2 hafta (transfer edilemez - ücretinin işverence karşılanması)	Ebeveyn İzni = 7 hafta (PEK'in 2/3'ü düzeyinde geçici iş göremezlik ödeneği)	Ebeveyn İzni = 6 ay (PEK'in 1/2'si düzeyinde geçici iş göremezlik ödeneği)	Ebeveyn İzni = Kreş desteği düzeyinde		Kreş Desteği
Alternatif Yol - II	Annelik İzni = 16 hafta (Prime Esas Kazancının -PEK 2/3'ü düzeyinde geçici iş göremezlik ödeneği)	Babalık İzni = 2 hafta (transfer edilemez - ücretinin işverence karşılanması)	Ebeveyn İzni = 7 hafta (PEK'in 2/3'ü düzeyinde geçici iş göremezlik ödeneği)	Her İki Ebeveyne Yarım Zamanlı Çalışma Hakkı = 27 hafta			Kreş Desteği
Alternatif Yol - III	Annelik İzni = 16 hafta (Prime Esas Kazancının -PEK 2/3'ü düzeyinde geçici iş göremezlik ödeneği)	Babalık İzni = 2 hafta (transfer edilemez - ücretinin işverence karşılanması)	Ebeveyn İzni = 7 hafta (PEK'in 2/3'ü düzeyinde geçici iş göremezlik ödeneği)		Komşu Anne Desteği (Childminder sistemi - Kreş desteği düzeyinde)		Kreş Desteği

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Tabloda yer alan matriste proje kapsamında hazırlanan araştırma raporlarında tespit edilen Türkiye'deki yasal mevzuata ilişkin tespit edilmiş boşluklar ve alandaki ihtiyaç analizleri değerlendirilmiş ve dünyadaki alternatif çözümler kıyaslanarak bir çocuğun 0-60 aylık yaşam süresinde bakımını aralıksız şekilde temin edecek ve ebeveynlerin iş-yaşam dengelerini sağlayacak sosyal sigorta sistemi tarafından desteklenen çeşitli bakım izinlerini kapsayan alternatif seçenklere imkân veren (ebeveynler çocuk bakımı için farklı yolları seçebilirler) esnek bir model önerisi getirilmiştir. Yapılan analizlere göre proje kapsamında politika öneri matrisinde özellikle kadınların ve ailenin iş ve aile yaşamını uyumlaştırmak ve aynı zamanda çocuklarıyla güvenli bağ kurmalarını sağlamak için yapılması uygun görülenler belirtilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda alternatif ve aralarında geçiş imkânı bulunan üç yol geliştirilmiştir:

i. Çocuğun 0-6 Ay Dönemi

Bilindiği üzere Dünya Sağlık Örgütü bebeklerin ilk 6 ay anne sütü ile beslenmesini önermektedir. Ayrıca bu ilk altı aylık dönem, anne ve babanın çocuklarıyla bağlarının geliştiiği kritik bir süreçtir. Bu dönemde bebeğin bakımının annesi ve babası tarafından sağlanması bu nedenle çok önemli ve sağlıklıdır. Ayrıca çocuk bakımı, modern dünyada sadece annenin sorumluluğu olarak değil aynı zamanda babanın da bir sorumluluğu olarak düşünölmekte ve bu "babalık hakkı" olarak tanımlanmaktadır. Babalık hakkının kullanıldığı dönem, çocuk ile babası arasında güvenli bağ kurabilmesi için mutlaka babaya imkân verilmesi gerektiği düşünölen bir periyottur. Yani, bu modern tanımlamada babalık ve annelik, ebeveynlere eşit hak ve sorumluluklar doğuran sosyal bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. O nedenle, bu süreçte anne ve babaya ebeveyn izni (gelir ve/veya ödenek destekli) verilmesi önem kazanmaktadır. Bu noktadan hareketle geliştirilen üç alternatif yol için de **analık izin** süresinin doğum sonrası 16 haftaya çıkarılması, babaya iki hafta **babalık izni** verilmesi ve buna ilave 7 hafta **ebeveyn izni** düzenlemesinin getirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Bebek altı aylık olana kadar getirilen bu izin sürelerinde analık ve ebeveyn izni süresince sigortalılara prime esas kazançlarının üçte ikisi tutarında geçici iş göremezlik ödeneği verilmelidir. Babalık izin süresi boyunca ise babanın ücretinde herhangi bir kesinti olmamalı, işveren mevcut durumda olduğu gibi personelin maaşını eksiksiz olarak ödemelidir. Aileye katılan yeni bireyin masrafları göz önünde bulundurulduğunda, ailenin masrafları artmışken analık ve babalık

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

hakkını kullanmaları nedeniyle ebeveynlerin gelirlerindeki düşüşün sosyal koruma sisteminde telafi edilmemesi ailenin çocuk edinmesinin cezalandırılması anlamına geleceği gibi sosyal koruma sisteminin sürdürülebilirliğinin, nüfusun kendisini yenilemesinin ve nihayet ülkenin insan kaynağının geliştirilmesinin riske atılması da demek olacaktır. Bu nedenlerle, şu an önerdiğimiz ödenekli ebeveyn izni hem aileyi ve hem de toplumu korumaktadır.

ii. 6 Ay-1 Yaş Arası Dönem

Bununla birlikte iş yaşam dengesi öneri matrisinde bebek altı aylık olduktan sonra aile çocuğun bakımı konusunda zorunlu tek bir yolu tercih etmek zorunda bırakılmamış, seçenekli bakım modeli önerimizle farklı aile yapısına, sosyal çevreye ve ekonomik koşullara sahip ebeveynlere opsiyonlar arasından kendilerine en uygun olanı seçme imkanı tanınmış olmaktadır. Bu kapsamda her iki ebeveyne yarım zamanlı çalışma hakkı verilmesi, ebeveyn izni uygulamasına devam edilmesi ya da komşu anne uygulaması (childminder) denen akredite edilmiş bir komşu annenin 3-4 çocuğa baktığı bakım modeli, hayata geçirilmesini önerdiğimiz diğer uygulamalardır. Bu uygulamalar arasında geçiş imkânı verilerek sistemin esnek yapısı daha da artırılmakta ve ailelere değişen şartlara adaptasyon olanağı verilmektedir.

Birinci alternatifte, ebeveyn isterse bebek altı aylık olduktan sonra bir yaşına kadar **ebeveyn izninden** faydalanmaya devam edebilmektedir. Ancak, bu süreçte sosyal koruma sisteminin sağlayacağı ödenek miktarı sistemin mali sürdürülebilirliği göz önünde bulundurularak prime esas kazancın yarısı düzeyine düşürülmektedir. Bu opsiyonla aileye dünyada çocuğun kurumsal bakıma geçişi için optimal yaş olarak görülen 12'nci ayını doldurana kadar (ortalama olarak 9 ay aylık korkusunun en fazla olduğu dönem olarak görülmektedir) çocuklarının bizzat bakımını üstlenme fırsatı verilmiş olmaktadır.

Bu döneme ilişkin diğer alternatif uygulama önerisi ise her iki ebeveyne de çocuğ bir yaşına gelene dek **yarı zamanlı çalışma hakkı** tanınmasıdır. Böylece ebeveynler bebeklerini kendileri bir yaşına kadar büyütme imkanına sahip olabilmelerinin yanında işgücü piyasasından uzak kaldıkları süreyi de tercihlerine binaen asgari düzeyde tutabilmektedirler. Bu, ebeveynlerin yüksek kariyer beklentisine sahip olmaları halinde tercih edebilecekleri bir alternatif olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Ebeveynlere tanınan diğer bir haksa **komşu anne (childminder)** uygulamasıdır. Komşu annelik sisteminde bir kişi MEB ya da ASHB tarafından akredite edilecek kendi evinde belirli bir sayıda (en fazla 6'ya kadar) çocuğa bakabilmektedir. Bu sistemde değişik yaş gruplarından çocuklar aynı ortamda bulunabilmektedirler. Bu da birden fazla kardeşin aynı kişi tarafından ev ortamında bakılmasına imkân vermektedir. Avrupa'da yaygın olan ve daha çok kırsalda ya da banliyölerde tercih edilen bu uygulamaya prim ve/veya vergi desteği de sağlanmaktadır. Türkiye'de kayıt dışı olarak komşu annelerin ya da yakın akrabaların çocuklara bakması söz konusudur. Ancak, bu uygulamanın prim ve/veya vergi destekleriyle birlikte hayata geçirilmesi ve sosyal koruma şemsiyesinin altına alınarak kayıtlı hale getirilmesi, çocuk bakım mesleğinin tanınması, değer kazanması ve profesyonel hale gelmesinin yanı sıra kayıt altına alınması açısından da çok elzemdir. Bu uygulamayla hem ebeveynler tercihlerine göre kısa sürede iş yaşamına dönebilmekte hem de daha çok küçük olan çocuklarını tanıdık bir yüze emanet etmenin güveniyle iş yaşamında kalabilmektedirler.

iii. 1 Yaş -6 Yaş Arası Dönem

Bu dönemde sunulan sečenekler ise ebeveynin isterse 1 yıl daha ebeveyn izni (kreř desteği düzeyinde sosyal destek verilerek) alabilmesi, istihdama dönerek komşu anne desteğinden yararlanması veya yine çalışmaya dönerek ya da başlayarak kreř desteğinden yararlanması şeklinde belirlenmiştir.

Buradaki üç alternatiften ilkinde ebeveynlerden biri ya da sırayla ikisi çocuğun 12-24'üncü ayları arası kreř desteği düzeyinde bir sosyal ödenekle **ebeveyn izni** olarak çocuğuna bakabilmekte ve böylece aile dünyada çocuğun kurumsal bakıma geçişi için optimal yař olarak görülen 12 inci aydan sonra da çocuğun gelişim düzeyini ve kişisel özellik farklarını göz önünde bulundurarak çocuklarının bizzat bakımına devam etmiş olmaktadır. Bu dönemde bakımı üstlenen ebeveyn, kreř yardımı düzeyinde bir gelir ikamesi ile desteklenmeli ve böylece bir yandan sosyal koruma sistemi üzerindeki mali yük birey başına daha da azaltılırken bir yandan da aileye çocuklarının özel durumunu gözeterek bir süre daha çocuklarıyla birebir ilgilenme fırsatı verilmiş olmaktadır. Bu sečenekte, 2 yaşından sonra kreř desteği alınarak çocuğun genel bakım merkezi (kreř, anaokulu vb.) ya da özel nitelikli bakım merkezi gibi bir sosyal bakım

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

tesisine yönlendirilmesi öngörülmektedir. Bu dönemde eğer ailenin özel bakım için ek gelir desteğine ihtiyacı varsa sosyal yardım sisteminden aynı ya da nakdi ek destek sağlanmalıdır.

Bu yaş grubu için ikinci alternatif ise dünyada çocuk bakımı denilince en maliyet etkin yol olarak görülen **kreş desteği** uygulamasıdır. Bu uygulamada, çocuğun dünyada kurumsal bakıma geçişi için optimal yaş olarak görülen 12'inci aydan sonra bu tür tesislerde bakıma yönlendirilmesi ve ailenin de ortalama olarak gelir durumları da gözetilerek ortalama kreş ücretlerinin yaklaşık %50'si düzeyinde kreş desteğine sahip olması hedeflenmektedir.

Kreş desteği uygulamasının etkinliği aslında Kurumsal Çocuk Bakımı Projesi ile sınanmıştır. Yapılan Etki Analizi çalışmasında kreş desteğinin kadının istihdamda kalmasını sağlayan etkin bir mali destek yöntemi olduğu sonucuna varılmıştır. Etki Analizi Raporuna göre proje OECD'nin Kalkınma Değerlendirme Ağı (EvalNet)'in altı değerlendirme kriterini de sağlamıştır.² Bu kriterler etkinlik, sürdürülebilirlik, ilgililik, etkililik, uygunluk, etkidir. Proje öncesi bir işte sigortalı olarak çalışmayanların ise %91,30'u şu anda bir işte sigortalı olarak çalışmaktadır.

Etki Analizinde projede verilen mali desteğin annelerin işgücüne katılımına etkisi "farkların farkı yöntemi" ile (projeden yararlanan anneler ile proje yedek listesinde yer alıp yararlanmayan annelerin proje öncesi, sırasındaki ve sonrasındaki durumları karşılaştırıldığı yöntem) ekonometrik olarak analiz edilmiştir. Farkların farkı yönteminde Lojistik Regresyon modelinin tahmin sonuçlarına göre; projeden faydalanan annelerin projeden faydalanmayan annelere göre mali destek bittiğinde sigortalı olarak çalışmaya devam etme eğilimlerinin %11 olasılıkla azalaçağı ve bu oranın istatistik olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Bu durum, raporu hazırlayan akademisyenler tarafından verilen mali destek sonucunda annelerin sigortalı olarak çalışmaya devam etmeleri üzerinde projenin olumlu bir etkisi olarak görülmüştür.

Öte yandan, projeden yararlanan kreş yetkilileriyle yapılan derinlemesine görüşmelerde de bu kurumlarda kreş desteğinin olumlu etkilerinin olduğunu belirtilmiştir. Çocuklarını bu kurumlara gönderen kadınlar işlerine gönül rahatlığıyla gidebilmişlerdir. Ayrıca kreş desteği ile

² <https://www.oecd.org/dac/evaluation/daccriteriaforevaluatingdevelopmentassistance.htm> adresinde bu kriterler ayrıntılı olarak tarif edilmiştir.

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

okul öncesi eğitim ve bakım kurumlarının işgücü talebi de artmış ve bu nispi istihdam artışına sebep olmuştur. Anaokullarında çalışan personelin genel olarak kadın olduğu düşünöldüğünde kreş desteği ile her alanda kadın çalışan istihdamına katkı sağlandığı söylenebilir.

Okul öncesi eğitim dönemi; bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimin temelini atıldığı ve çocukların farklı kazanımlar elde ettiği bir dönemdir. Araştırmalar, çocukların büyüme ve gelişimini destekleyen deneyim fırsatlarının, gelişimlerinin hassas olduğu dönemlerde sağlanmasının önemini vurgulamaktadır. Kreş desteği ile çocuklar bir “çocuk hakkı” olan okul öncesi eğitime de kavuşmuş olmakta ve daha nitelikli bir nesil ve insan kaynağı ülkenin hizmetine sunulmaktadır.

Bu yaş grubundaki üçüncü alternatif ise ***komsu anne uygulamasının*** çocuğun 3 yaşına gelmesine kadar devam ettirilmesi ve sonrasında kreş desteği uygulamasına geçilmesidir. Burada, çocuklarının daha küçük bir grup içerisinde yakın bakımını ve yaşadıkları mahalle içerisinde kalmasını isteyen ebeveynlere bir alternatif sunulmuş olmaktadır. Ancak, uygulama 3 yaşından sonra sonlandırılarak çocuğun bu yaştan sonra kurumsal bakıma yönlendirilerek akranlarından fiziksel, psikolojik ve bilişsel olarak geri kalmaması hedeflenmektedir. Zira, birçok akademik çalışma, kurumsal bakımın akranlar arası sosyo-kültürel farkları ortadan kaldırmada ve düşük gelir grubundaki çocuklara diğer akranlarıyla eğitim anlamında fırsat eşitliği sağlamadaki rolünü göstermiştir. Nitekim, bu kurumsal eğitim çocukların ilkökul ve sonrası dönemdeki eğitim ve sonrasındaki kariyer başarılarını olumlu etkilemekte sosyal sınıflar arası geçişi kolaylaştırmaktadır.

3.2. Destekleyici Haklar Öneri Matrisi

Yukarıda önerilen tüm alternatif yollarda çocuğun bakımı aile ve kamunun ortak sorumluluğu olarak görölmekte ve aileye farklı bakım yolları arasında seçim olanağı ile geçiş olanağı tanınarak kapsayıcı bir yöntem sunulmaktadır. Bu hakların etkin olarak uygulanabilmesi ya da etkinliğinin artırılabilmesi için diğer bazı hakların da tanınması gerektiği düşünölmektedir. Bu nedenle, aşağıdaki tabloda iş-yaşam dengesini sağlama amaçlı yukarıdaki her üç yolda da kullanılabilen ve bu alternatiflerin uygulanmasını güçlendirir nitelikteki destekleyici haklara ilişkin öneriler sunulmaktadır.

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Tablo 7: Destekleyici Haklar Öneri Matrisi

1. Hak	Analık ve ebeveyn izni dönemlerinde uzun vade sigorta kolları açısından sosyal güvenlik primlerinin bildirilmiş sayılması (İspanya iyi uygulaması)
2. Hak	Süt izninin bakım iznine çevrilerek her iki ebeveyne de mevcut şartlarda verilmesi (0-1 yaş)
3. Hak	Çocuğun 2 yaşına gelmesine kadar annenin gece vardiyalı çalıştırılmasına yasak getirilmesi
4. Hak	Ebeveyn izni almayı tercih etmeyen ebeveyne uzaktan çalışma hakkı verilmesi
5. Hak	Hamilelik ve akabindeki çocuk bakımı sonrası işe geri dönmek isteyen ve profesyonel anlamda yabancılaşma (uzaklaşma) yaşayan kadınlara işgücü piyasasına yeniden adaptasyon amaçlı mesleki eğitim programları verilmesi (Çekya iyi uygulaması)
6. Hak	Çocuk sahibi ebeveynlerin çalışma saatlerinin düşürülmesi
7. Hak	Aile yardımları sigorta kolunun hayata geçirilmesi
8. Hak	Yaşlı bakım sorumluluğu kapsamında uzun dönem bakım sigorta kolunun hayata geçirilmesi

Sosyal politikanın uygulama aracı olan sosyal güvenlik, toplumsal dayanışmanın bir parçasıdır. Sosyal güvenlik sistemlerinin en önemli özelliklerinden biri kişilerin çalışmadığı dönemde gelir kaybını telafi etmek ve giderlerini azaltmaktır. Analık döneminde gelir kaybını telafi edici uygulamalar bu kapsamda değerlendirilmelidir. Bununla birlikte, yaşlılık riski de en az analık ve çocuk edinme riski kadar önem verilmesi gereken toplumsal bir risktir. Nitekim, birçok sosyal koruma sisteminde kapsama alınan bu riske karşı yaşlılık döneminde sistemden sigortalılara aylık bağlanmaktadır. Ancak, kişilerin yaşlılık aylığından faydalanabilmeleri için genellikle belirli bir dönem haklarında uzun vadeli sigorta kolları denilen yaşlılık, malullük, ölüm sigortaları için prim bildirilmiş ya da ödenmiş olması ve emekli olmak için gerekli yaş şartını sağlamaları beklenmektedir. Bununla birlikte, işgücü piyasasından doğum ve çocuk bakım sorumlulukları nedeniyle uzak kalan kadınlar bu uzaklaşma nedeniyle hem kariyer yolları sekteye uğramakta hem cam tavan sendromu gibi engellerle karşılaşmakta ve hem de prim ödeme gün sayısını tamamlama başta olmak üzere (mevcut sistemde işçiler için 7.200

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

gün) yaşlılık aylığı için gereken şartları karşılamakta güçlük çekebilmektedirler. Bu nedenle, analık izni döneminde çalışamayan kadınların **uzun vadeli sigorta kolları priminin bildirilmiş sayılması uygulaması**, onların çalışma ile aralarındaki bağı koparmadan anneliklerini yaşayabilmelerine ve aynı zamanda gelecek kaygısı yaşamadan hayatlarına devam edebilmelerine imkân sağlayabilir. Sosyal güvenlik priminin bildirilmiş sayılması uygulamasının ebeveyn izninin kullanıldığı tüm süreç için geçerli olması, tüm ailenin sosyal devletin ve sosyal güvenlik şemsiyesinin altında kalmalarına katkı sağlayacaktır. 5510 sayılı Kanunda yapılacak düzenleme ile ebeveynlere bu imkân sağlanabilir.

Diğer yandan çocuk bakımı sadece annenin değil her iki ebeveynin de sorumluluğundadır. Çocuğun sadece anneye değil bakım için babaya da ihtiyacı olduğu bebeklik döneminde süt izni kavramının değiştirilerek “**bakım izni**” kavramına dönüştürülmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir. Nitekim, Türkiye’de 1980’li yıllardan beri artan kırdan kente göç ve şehirleşme ile birlikte, geniş ailelerin yerini çekirdek aile almış ve yakın lokasyonlarda yaşayan akraba topluluklar yerini farklı şehirlerde ikamet eden dağınık akraba topluluklarına bırakmıştır. Geçen süreçte şehirlerde yaşama maliyetlerinin artmasıyla birlikte ise kadınların da çalışma hayatına daha çok katılması elzem hale gelmiştir. Ancak, tüm bu süreçte çalışma hayatında yer alıp çocuk yapan kadınlar, bir yandan geniş ailenin ya da akraba topluluğunun desteğinden mahrum kalırken bir yandan da bunu ikame edecek sosyal desteklere ulaşmada zorluk yaşamışlardır. Bu manada diğer ebeveynin bakım sorumluluğu anlamında anneye destek vermesi hayati önem taşımaktadır. Bu aynı zamanda ev içi emeğine verilen değere ilişkin toplumsal bilinç düzeyinde de olumlu yönde değişiklik yaratacaktır.

Dünya Sağlık Örgütü bebeklerin en az iki yaşına kadar emzirilmesinin başta bebeğin bağışıklık sisteminin gelişimi olmak üzere sağlıkları açısından önemli olduğunu değerlendirmektedir. Bu süre zarfında kadınların süt izniyle birlikte değerlendirildiğinde çocuklarıyla azami sürede vakit geçirebilmelerini sağlamak ve böylece gün içerisine yayılan emzirme faaliyetinin sağlıklı olarak yürütülebilmesini temin etmek üzere kadınlar için **gece vardiyası yasağı getirilmesinin** uygun olacağı değerlendirilmektedir. Bu yasak kadınların çocuklarıyla güvenli bağ kurmalarına ve sağlıklı nesiller yetiştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Bununla birlikte İş-Yaşam Dengesi Öneri Matrisinde belirttiğimiz üzere bazı ebeveynler işlerinin yoğunluğu, kariyer beklentileri ve diğer şartlar gereği ebeveyn izni almak istemeyebilirler. Bu ebeveynlere **uzaktan çalışma hakkının getirilmesi** ve 4857 sayılı İş Kanunu'nda düzenlenmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Doğum yapan bir kadının hem sağlık şartları hem de bebeğin bakım ihtiyaçları gereği çalışması mümkün olmamaktadır. Ancak evde küçük bebeğine bakan kadının ya da erkeğin yaptığı şey aslında üretken bir çalışmadır. Bununla birlikte, bu değerli çalışma genellikle çalışan kadınların birden fazla çocuk yapmayı seçmeleri halinde bunu arka arkaya yapmayı tercih etmeleri ya da çeşitli nedenlerle tek çocuklarına uzun süre bakmak istemeleri halinde uzun süreler boyunca işgücü piyasasında uzak kalmaları ve profesyonel yetilerini yitirmeleri ya da çağın gerisinde kalmaları (mesela, kullandıkları bir muhasebe programı yerine piyasada başka bir programın tercih edilir hale gelmesi gibi) sonucunu doğurmaktadır. Bu da tekrar iş hayatına geri dönüşte işe alım sürecini baltalamakta ya da iş hayatına adaptasyonu zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, bahsi geçen durumdaki bireylerin tekrar mesleki eğitim programlarına tabi tutulmaları ve çağın getirdiği gerekli donanıma kavuşturulmaları icap etmektedir. Bu nedenle, bu kadınlara (ya da benzeri durumdaki erkeklere) İŞKUR tarafından **işgücü piyasasına yeniden adaptasyon amaçlı mesleki eğitim programları** (günlük harçlık destekli) verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Çocuk sahibi ebeveynlerin çalışma saatlerinin düşürülmesi de hem birim zamana düşen verimliliklerinin artmasına katkıda bulunabilecek hem de bu kişilerin iş yaşam dengesi kurmalarını olumlu etkileyecektir. Çalışma saatlerinin kısalmasıyla ebeveynler çocuklarıyla daha fazla zaman geçirebilecekler ve sosyal yaşamlarının da daha verimli hale gelmesiyle iş yaşamlarındaki motivasyon ve verimliliklerinin artacağı düşünülmektedir.

102 Nolu Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi (ILO 102), **aile yardımlarının** konusunu “çocukların geçimini sağlama mükellefiyeti” şeklinde tanımlamaktadır. OECD terminolojisinde ise bu yardımlar çocuk bakımına yönelik ailelere verilen nakdi yardımları (çocuk bakım yardımı, ebeveyn izni ödemesi, tek ebeveyn desteği gibi), aynı yardımları (bakıcılara ve bakım evlerine sağlanan destekler, çocuk bakımına yönelik aile harcamalarına destek, ev işleri desteği, aile danışma hizmetleri gibi) ve vergi sistemi kanalıyla sağlanan dolaylı destekleri (vergi istisnası, çocuk vergi kredisi vb.) kapsamaktadır. Ülkemizde dağınık olan ve

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

önemli bir kısmı uygulamada olmayan bu yardımların tek bir çatı altında toplanıp ILO 102 'ye uygun olarak hayata geçirilmesi ailelerin çocuk bakımına yönelik genel sorumluluklarını hafifletecek ve çocukların bakımı, eğitimi ve genel gelişimini olumlu yönde etkileyecektir. Bu da yaratacağı sosyo-psikolojik rahatlamayla ebeveynlerin iş ve aile yaşamı arasında denge kurmalarına katkıda bulunacak bir diğer faktör olacaktır.

Sağlık alanında yaşanan teknolojik gelişmeler, ekonomik büyüme ve toplumsal yapıdaki diğer değişimlerin etkisi ile ortaya çıkan demografik dönüşüm ve yaşlanma olgusu tüm dünya ile beraber ülkemizde de en önemli gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. Ülkemiz de benzeri bir süreçten geçmektedir. Bu yaşlanma trendi yukarıda açıklanan şehirleşme süreci, geniş aile ve akraba topluluklarının yerini çekirdek aile ve izole apartman yaşamının alması, kadınların çalışma hayatına daha çok katılmaları ve bakım sorumluluklarına ilişkin toplumsal anlayışta tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişle birlikte değişiklikler yaşanması gibi faktörlerle birlikte değerlendirildiğinde yaşlı bakım hizmetleri olgusunun da farklı bir pencereden değerlendirilmesi gerektiği sonucunu doğurmaktadır. Bu yaşanan gelişmeler netice itibarıyla yaşlı bakımının yeni bir sosyal risk olarak tanımlanması ihtiyacını ortaya koymaktadır. ILO 102'de ayrı bir risk olarak tanımlanmayan ve sağlık yardımları altında değerlendirilen bu sosyal yardımın, OECD terminolojisi açısından hane halkına sağlanan sosyal yardımlar başlığı altında (hastalık, işsizlik, konut, eğitim, ailevi vb. durumlara yönelik nakdi ve aynı yardım ve hizmetler) değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Literatürde **uzun dönem bakım sigortası** olarak geçen bu uygulamada, genellikle bağımsız yaşama becerisi kısıtlanmakta olan 65 yaş üstü bireylerle sürekli bakıma ihtiyaç duyan kronik hastalıklı bireylerin evlerinde ya da bir tesiste bakımına (sağlık bakımı, ev işlerine yardımcı olunması, kişisel bakım, refakat vb.) yönelik masraflar sistem tarafından karşılanmaktadır. Primleri genellikle sağlık sigorta primine ek olarak hastalık kasalarına ayrıca ödenmektedir. Uzun dönem bakım sigortasının yürürlüğe girmesi bakım ihtiyaçları için çocukları ya da aile fertlerine çeşitli sebeplerle güvenemeyen geçmişten ahde vefa borcumuz olan yaşlılarımızın daha nitelikli ve iyi yaş almalarına katkı sağlanacaktır. Bu da aile fertleri ve özellikle çalışan kadınlar üzerindeki bakım sorumluluğu baskısını hafifletecek ve iş-yaşam dengesine katkı sağlayacaktır.

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

3.3. Çocuk Bakımına Yönelik Arz Yönlü Destek Mekanizmaları

Çocuk sahibi ailelerin iş-yaşam dengelerini etkileyen faktörler arasında yer alan çocuk bakım sorumluluğunun çözümü noktasında en maliyet etkin ve sürdürülebilir yaklaşım olarak karşımıza çıkan kurumsal çocuk bakımı ve buna yönelik destekler kurumsal çocuk bakımına ilişkin talebi artıracaktır. Ancak, bu olumlu gelişme arz tarafında yeterli bir genişleme olmazsa özellikle devlet tarafından sağlanacak nakdi yardımların sadece kreş ya da evde bakım ücretlerinin artmasına sebep olması sonucunu doğuracaktır. O nedenle, yukarıda açıklanan talep yönlü politikalar arz yönlü tedbirlerle birlikte tedricen uygulamaya geçirilmelidir. Bu minvalde hayata geçirilmesinin uygun olduğu düşünülen tedbirler aşağıdaki tabloda sıralanmıştır.

Tablo 8: Çocuk Bakımına Yönelik Arz Yönlü Destek Mekanizmaları

1. Düzenleme	Kreş kurulumuna yönelik bürokrasinin azaltılması
2. Düzenleme	Kreş kurulmasına yönelik kamusal destek uygulamaları (Kira yardımı, vergi muafiyet desteği, kamu arazisi tahsis edilmesi, elektrik-su-doğalgaz tarifesi indirimleri vb.)
3. Düzenleme	Kreş öğretmenlerinin ücretlerinin kamu ve özel dahil devlet tarafından karşılanması (Çekya iyi uygulaması)
4. Düzenleme	Belediyelere kreş kurulması yönünde destek verilmesi
5. Düzenleme	Kreşlerin çalışma saatlerinin ebeveynlerin çalışma saatleri ile uyumlulaştırılması (Danimarka iyi uygulaması)

Ülkemizde okul öncesi eğitim ve bakım kurumu kurma ve işletmede bürokratik süreçler çok fazladır. Bu da özellikle genç girişimcilerin ve diğer yatırımcıların bu alana yönelmesini sınırlandırmaktadır. O nedenle bu alanda basitleştirilmiş ve hızlandırılmış süreçlere ihtiyaç bulunmaktadır. **Kreş kurulumuna yönelik bürokrasinin azaltılması** arzın genişleme potansiyelini artıracığından kreş ücretlerine de olumlu yansıtacaktır.

Öte yandan daha ciddi bir husus ise okul öncesi eğitim ve bakım kurumu kurma ve işletme maliyetinin ülkemizde çok yüksek olmasıdır. Bu nedenle, ebeveynler uygun maliyetli ve

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

evlerine yakın kreş bulmakta zorlanabilmektedirler. Genel konut satın alma ve kiralama maliyetleri göz önünde bulundurulduğunda kuruluş aşamasında özellikle fiziki alan maliyeti en önemli maliyet kalemi olarak karşımıza çıkmaktadır. O nedenle, kamunun **kamusal destek uygulamaları** kapsamında bu işletmelere ilk kuruluş yılı için kira yardımı yapması veya kamu arazisi tahsis etmesi çözüm olarak düşünülebilir. Yine işletme maliyetlerini düşürme anlamında elektrik, doğalgaz ve su tarifelerinin en düşük dilimden uygulanması da olumlu bir teşvik unsuru olacaktır.

İşletme maliyetlerinde personel kalemi en önemli harcama unsurudur. Bunun için de Çekya'da uzun yıllardır uygulamada olan **kreş öğretmenlerinin ücretlerinin kamu tarafından karşılanması** uygulaması değerlendirilebilir. Bu verilen eğitimin standardizasyonu anlamında Millî Eğitim Bakanlığı'nın da elini güçlendirecek bir seçenek olacaktır. Ayrıca, istihdam yaratma anlamında da kreşlere sağlanan bu destek önemli bir katkıda bulunacaktır. Nitekim kreşler yaptıkları satın almalarla yan sektörlerde de istihdam artışına yol açan ve bu nedenle doğrudan ve dolaylı istihdam yaratıcı etkileriyle en az inşaat sektörü kadar istihdam artışına yol açma potansiyeli taşıyan işletmelerdir.

Kamunun piyasa düzenleyici görevi kapsamında özellikle kreş ücretlerinin çok yüksek seyrettiği ya da kreşlerin kurulmasına bütün yukarıda sıralanan teşviklere rağmen rağbet edilmediği yerleşim yerlerinde **belediyeler aracılığıyla kreş kurup işletilmesinin** bir diğer politika tedbiri olabileceği değerlendirilmektedir. Özellikle büyükşehirlerde kreşlerin yaygın olması ulaşımda çocukların sıkıntı çekmesini de önleyecektir.

Öte yandan **kreşlerin çalışma saatlerinin ebeveynlerin çalışma saatleri ile uyumlaştırılması** ve/veya nöbetçi kreş uygulamasına geçilmesi kadınların istihdamda kalmalarını ve iş-yaşam dengesi sağlamalarını hedefleyen bir diğer çözüm önerisi olarak düşünülebilir.

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Sonuç

Kadınların işgücü piyasasına erişiminin kolaylaştırılması ve kayıtlı kadın istihdamının artırılması için çocuk bakım hizmetlerine erişimin ve ebeveynlerin iş-yaşam dengesinin desteklenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, bakım destekleri, alternatif çocuk bakım modeli ve ebeveyn izinlerine ilişkin hakların geliştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Kadın istihdamı artarken destekleyici politikaların da buna eşlik etmesi, iş hayatına atılan kadınların yükünü iki katına çıkarmayan, çağa ayak uyduran daha adaletli yeni sosyal normların oluşmasına katkı sağlayacaktır. Bakım alanında sağlanacak gelişmeler annelerin yanı sıra çocuk bakıcılığı yapan kadınların da eğitimli ve sosyal haklara sahip olarak insana yakışır işe erişimini destekleyecek, bu sektörün gelişimine katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda, bakım ekonomisine yapılan yatırımlar kadınlar, çocuklar ve devlet açısından kazan-kazan ilişkisini yansıtmakta ve katlanarak ekonomiye yansımaktadır.

Sonuç olarak, aile refahı, toplumsal kalkınma ve güçlü ekonomi için bakım sorumluluğunun kamu tarafından paylaşılmasına, bakım sektörünün gelişiminin alternatif modeller dahil olmak üzere desteklenmesine ve iş-yaşam dengesi uyumlaştırma mekanizmalarının genişletilmesine dayanan -NANNY, EDUCARE ve INSTCARE projeleri kapsamında oluşturularak- yukarıda sıralanan politika önerilerinin hayata geçirilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı
Ziyabey Caddesi No: 6, 06520
Çankaya / Ankara
www.sgk.gov.tr

Bu yayın Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin görüşlerini yansıtılmak zorunda değildir.